

СТЕНОГРАМА

засідання Комітету з питань прав людини, національних меншин і
міжнаціональних відносин
від 3 жовтня 2018 року

Веде засідання Голова Комітету Г.М.НЕМИРЯ

Розгляд другого питання (щодо державної мовної політики).

ГОЛОВУЮЧИЙ. ... 25 вересня і матеріали, які долучені до матеріалів комітету є лист та аналітична довідка і пропозиції з додатком, підготовленим колегою Брензовичем. Вони датовані першим жовтня. Також відомо, що станом на сьогодні, за підсумками погоджувальної ради планується обговорення завтра в Верховній Раді винесення чотирьох законопроектів.

ДЖЕМІЛЄВ М. Не шесть?

ГОЛОВУЮЧИЙ. Ні. Щодо того, що є зараз в розкладі пленарних засідань є чотири законопроекти. Це станом на погоджувальну раду в понеділок, коли роздавався план на тиждень.

БРЕНЗОВИЧ В.І. Їх взагалі п'ять.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Їх взагалі шість. Перші чотири, вони, наскільки я розумію, розглянуті основним комітетом.

БРЕНЗОВИЧ В.І. Тільки три.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Тільки три розглянуті. Я просто зараз скажу так, як я розумію, а потім уточнення я вам скажу. Лише три розглянуті основним комітетом. У вас є також висновок основного комітету і також є розгорнуті висновки головного науково-експертного управління. Також ми виносимо на обговорення – це також наш комітет не є основним – ще два законопроекти - 6348. Це два точка п'ять.

ДЖЕМІЛЄВ М. Мураєва?

ГОЛОВУЮЧИЙ. Ні. Це законопроект про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення розвитку та використання мов національних меншин і України, 6348, внесений народними депутатами Подоляк, Сироїд, Гопко та іншими, разом вісімнадцять. За моєю інформацією комітет основний його не розглядав і на нього не має висновків головного науково-експертного управління.

Є ще один законопроект. Він у нас іде два точка шість. Про загальні засади та принципи реалізації мовної політики в Україні, 8550, внесений народним депутатом Мураєвим. На скільки я розумію комітет буде його розглядати або розглядає сьогодні. Цей законопроект.

Для того, щоб не ускладнювати і без того достатньо складну ситуацію я хотів би надати слово ініціатору розгляду колезі Брензовичу. Будь ласка.

БРЕНЗОВИЧ В.І. Дякую. Шановні присутні! Звичайно станом на сьогодні на розгляд Верховної Ради суб'єктами законодавчої ініціативи – народними депутатами подані шість законопроектів. Наш комітет не є основним. Це дивно, адже цими законопроектами регулюється не тільки проблематика державної мови, а значною мірою і можливості використання мов національних меншин. Один із законопроектів який і говорить про те: про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення розвитку і

використання мов національних меншин в Україні, а також наш комітет не виділений в даному разі головним.

Також було сказано, що перші три законопроекти були проаналізовані головним науково-експертним управлінням та надані відповідні висновки, в яких висловлені суттєві зауваження до їх змісту. І пропонується по підсумках їх розгляду у першому читанні повернути їх ініціаторам на доопрацювання.

Не зважаючи на таку позицію головного науково-експертного управління Комітетом Верховної Ради України з питань культури і духовності ці три законопроекти були рекомендовані для прийняття у першому читанні.

При цьому законопроекти № 6348 і 8550 ні вказаним комітетом, ні головним науково-експертним управлінням не розглядалися.

Враховуючі вищенаведені суттєві для цього характеру зміни, які протягом останніх років відбулися в законодавстві України в сфері регулювання мовних відносин, а також той суттєвий резонанс, який ці зміни викликають в українському суспільстві та на рівні міжнародних організацій, наприклад в резолюції Парламентської асамблеї Ради Європи № 2145 «Функціонування демократичних інституцій в Україні» від 25 січня 2017 року, в якому асамблея звертає увагу на те, що окремі законодавчі ініціативи націлені на звуження чинних прав національних меншин. На необхідність зберегти існуючі права і користуватись мовами національних меншин, що гарантовано Конституцією і всіма міжнародними зобов'язаннями країни. Та у висновку Венеціанської комісії № 902 2017 року від 11 грудня щодо положень Закону про освіту від 5 вересня 2017 року «Щодо використання державної мови та мов меншин, а також інших мов в освіті». Необхідності пошуку та знаходження узгоджених всіма зацікавленими сторонами відповідних Конституції і міжнародними зобов'язаннями України рішень з цього суспільно-чутливого і принципово важливого для подальшого державного розвитку в Україні питання. А також з метою дотримання прав в законодавчій процедурі, які не були виконані. Я запропонував комітету

прийняти наступне рішення: Головному науково-експертному управлінню Верховної Ради України здійснити аналіз та надати висновки щодо законопроектів 6348 та 8550; на базі двох комітетів Верховної Ради України з питань культури і духовності та з питань прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин із залученням ініціаторів законопроектів, представників громадськості, представників національних меншин і експертів створити робочу групу по підготовці узгодженого законопроекту. До завершення роботи запропонованої вище робочої групи Верховній Раді України утриматися від розгляду на пленарному засіданні вищевказаних законопроектів.

Шановні колеги, якщо подивитися на висновки Головного юридичного управління Верховної Ради України аналізуючи ці законопроекти, можемо сказати наступне. Що ці нові законопроекти, які подаються і будуть завтра обговорені на Верховній Раді України, суперечать Конституції України, зокрема частині третій статті 10, відповідно до якої в Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської і інших мов національних меншин України, а також тим міжнародним зобов'язанням, які Україна прийняла на себе, це і конвенція про регіональну мову України, а також і тих домовленостей, які були підписані і схвалені Верховною Радою - це базовий договір між Угорщиною і Україною, а також базовий договір між Румунією і Україною, а також інші міжнародні договори.

Звичайно Верховна Рада України може приймати закони, а також закони в захист української мови, але, на мою думку, ці закони мають відповідати Конституції України, мають відповідати міжнародним зобов'язанням України. Тому перед тим, якщо такі закони приймаються, потрібно було б змінити ці статті Конституції, і змінити також наші міжнародні договори, які ми маємо.

А щодо суті цих законів, це фактично ті права, які мали національні меншини по використанню мов національних меншин фактично

відбираються, і використання мов національних меншин фактично можливе тільки в особистому житті.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Ви закінчили?

БРЕНЗОВИЧ В.І. Так.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Будь ласка, хто з колег хотів би висловитися? Колеги думайте. Я поінформую, що всього, якщо взяти ці всі законопроекти, в нас 28 народних депутатів, які є авторами, співавторами цих законопроектів, всім 28 ми направляли запрошення на сьогоднішнє засідання.

Колега Княжицький поінформував мене, що, оскільки комітет його відбувається в той же час, він, на жаль, не зможе взяти участь, але не заперечує, якщо комітет розглядатиме без його присутності, особливо, якщо враховуючи, що це питання не є питанням головного комітету. Він висловив сподівання, що один із співавторів – народний депутат Подоляк візьме участь, але, на жаль, ми його також не бачимо.

Я хочу поінформувати, що всі співавтори були поінформовані. Їх немає. Також, наскільки мене поінформував секретаріат, зараз вже є висновок Головного науково-експертного управління на законопроект 8550, народного депутата Мураєва, але відсутній висновок на законопроект 6348. І як в деяких комітетах існує практика, якої ми, як правило, дотримуємося, і дотримується комітет з питань культури і духовності, якщо немає висновку ГНЕУ на той законопроект, то він не розглядається. Зокрема це, як я розумію, причина, чому не розглядається законопроект 6348, який, власне, щодо забезпечення розвитку та використання мов національних меншин в Україні.

Натомість, я цілком погоджуюся з колегою Брензовичем, що це питання, хоча формально за тим розподілом не належить до нашого як основного комітету, але оскільки він зачіпає питання мовної політики, а

питання мовної політики стосуються всіх громадян України, і тих громадян, хто належить до корінних народів, національних меншин, то, безумовно, наш комітет має це розглядати.

Єдине, я висловлю персональну таку певну некомфортність, коли входить так, що воно вже винесено в порядок денний і потім комітет в пожежному порядку береться за це розглядати. Я думаю, що було б набагато краще і має так бути, щоб винесенню цього питання, тим більше в пленарний зал, передувала не просто думка, отримана від всіх комітетів, які мають надати таку думку парламентську, щоб була дотримана парламентська процедура. Але й з точки зору здорового глузду і практики, яка є доброю, що має передувати також суспільна дискусія щодо широкого, неупередженого обговорення переваг і недоліків того чи іншого законопроекту. Тим більше, що ми маємо справу зараз шість законопроектів власне на тотожну або подібну тематику.

І я вважаю, що ми мали б це сьогодні обговорити. З урахуванням того, що є висновки, є думка розгорнута, висловлена колегою Брензовичем. У нас ще є досвід такий, який ще в процесі, пов'язаний з законом «Про освіту» і проблематикою, яка виникла після того, я не говорю позитивна-негативна, але є проблема, яка потребує врегулювання. І дуже важливо є в даному випадку, щоб ми також його врахували.

Отже я звертаюсь до колег, хто хотів би висловитися по порядку денному щодо цих законопроектів? Колега Сулова, будь ласка.

СУСЛОВА І.М. Дякую, шановний Головуючий, шановні колеги. Звичайно, мені важко зараз погодитись з колегою Василем Івановичем щодо того, що ми можемо зробити будь-яку заяву або ухвалити будь-яке рішення, тому що кожен із законопроектів є дуже великим, змістовним, ґрунтовним. Кожен має висновок науково-експертного управління, який також має багато зауважень. До кожного законопроекту є велика кількість зауважень, але я як один із співавторів законопроекту 5556 хочу зазначити наступне: наприклад,

коли ми говоримо про 5556 (тут проблема з мікрофонами) і порівнюємо його з трьома іншими законопроектами, а саме – 5669, 5670 і 5670-д, вони є однаковими, один одного доповнюють, просто потім перереєстрований Комітетом з питань культури і духовності. Ці законопроекти передбачають створення низки інституцій, які на меті здійснювати моніторинг та контроль за використанням української мови, в тому числі таку собі службу мовних інспекторів. Завдання цієї служби мовних інспекторів і ще інших інституцій, я зараз задиктую, щоб ви розуміли, які – Національна комісія з питань стандартів державної мови, Національна комісія і центр української мови, Термінологічний центр української мови, Уповноважений із захисту державної мови та його секретаріат і Служба мовних інспекторів. Що саме цікаве, що про цю службу мовних інспекторів наразі говорять всі, і журналісти, і всі. Адже саме ця служба має на меті згідно цих трьох останніх законопроектів, які я щойно зачитала, виконувати наступну функцію: вона має здійснювати моніторинг та контроль за використанням української мови не тільки в органах державної влади і органах місцевого самоврядування, а й в тому числі у будь-яких загально доступних місцях. Тобто, транспорт, будь-які публічні місця, кафе, ресторани, кіоски, місця продажів. Тобто усюди. І ця така собі служба мовних інспекторів буде мати на меті накладати штрафні санкції на тих людей, які працюють у цих місцях у разі, якщо ті люди не використовують українську мову. Тобто тут одразу порушується базове право на використання мови в тому числі національної меншини. І взагалі, як держава може диктувати людині, звичайному громадянину, якою мовою їй говорити у публічних місцях. Це в принципі неможливо. І якщо ми говоримо, що ці законопроекти, взагалі питання мови носить такий характер більш національний, і ми говоримо про національну ідентичність і т.д., то ми маємо починати не з того, щоб зобов'язувати громадянина, а надавати йому права, надавати йому можливість і він самостійно має обирати. Тому, якщо чесно, Василь Іванович, я, звичайно як співавтор просила б Комітет підтримати нашу редакцію законопроекту. І що я можу зазначити, оскільки тих два

законопроекти, по якому от щойно є висновок, я взагалі їх не бачила, не можу нічого прокоментувати. Я не думаю, що ми як Комітет можемо зробити якесь, ухвалити одне рішення по всім шести законопроектим. На жаль, враховуючи те, що вони дуже різні, мають суттєві зауваження, я гадаю, що це зробити неможливо. Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую. Колега Брензович. І до нас приєднався Рибачук Юрій Анатолійович, заступник Міністра культури також.

БРЕНЗОВИЧ В.І. Саме мова йде про те, що тут подаються законопроекти, ну три точно завтра будуть розглядатися, адже це винесені на засідання Верховної Ради України і там треба нам буде вибирати із цих трьох законопроектів. І вийде така ж сама ситуація, яка вийшла із законом про освіту. Ви пам'ятаєте, що обговорення закону про освіту із залученням фахівців, залученням представників національних меншин, воно проводилось більше року, більше року. І був поданий досить такий нормальний законопроект до Верховної Ради України. А там, на засіданні Верховної Ради України у зв'язку з тим, що жоден із пропозицій щодо змін до закону не отримав більшості і був створений якийсь комітет, які вийшли в кулуари Верховної Ради України і почали там працювати. І там за півгодини до завершення сесійного дня вони занесли якийсь документ, який ніхто не читав і цей документ був прийнятий. І це призвело до того резонансу, до якого призвело. А тут ситуація ще гірша у зв'язку з тим, що тут у нас винесено такий законопроект України, ніхто ці речі не узгоджував, якийсь буде прийнятий чи не буде прийнятий за основу чи який процес тут буде, я навіть не уявляю собі. Але я уявляю собі наступне, що там буде прийнятий недосконалий законопроект. І на відміну від попереднього закону про освіту, який був дуже ретельно обговорений хоча би із представниками і з фахівцями, і представниками національних меншин. Ці законопроекти вони не були обговорені і громадську думку за рахунок цих законопроектів і

думку експертів, фахівців не знаємо просто. Тому я все ж таки настоював би на цьому, що, якщо є така можливість, наш Комітет, Комітет по правам людини, національних меншин все ж таки свою думку щодо самого процесу, щодо дотримання правил Верховної Ради України все ж таки була (*нерозбірливо*).

Щодо нашого законопроекту, який дійсно є між іншими самим ліберальним, але суттєво звужує права національних меншин України, особливо та частина законопроекту, яка говорить про те, що використовувати національні меншини свою мову можуть тільки в населених пунктах – в містах, селищах і селах в тому разі, якщо там проживають більше як 30% представників національних меншин і тільки в тому разі, якщо про те, що там проживають 30% національних меншин буде прийнятий закон Верховної Ради України. Це абсурд, тому що там що, де проживають національні меншини - це не визнаються законами України, а це є фактом. Фактично те, що там можливо використовувати мову національних меншин тільки в тих населених пунктах там, де це визнається Верховною Радою України, я не уявляю собі цю процедуру. Це фактично унеможлиблює використання у любых місцях України у публічному житті мову національних меншин, що є порушенням нашої Конституції і міжнародних зобов'язань України.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую. Шановні колеги, хто з колег народних депутатів хотів би висловитись. Колега Логвинський.

ЛОГВИНСЬКИЙ Г.В. Я буду з вами відвертий. Мені важко сформулювати чітку позицію з приводу зазначеного законопроекту, бо мені здається, що воно повинно бути відповідно до норм міжнародної конвенції з захисту прав людини, мати широке обговорення, підтримку правозахисних організацій і всіх організацій, які цим займаються. Але мені здається, що у питаннях, які зараз порушуються, наприклад щодо громадянства і всі щодня у мене просять дати коментарі щодо поняття конституційного поняття

«єдине громадянство» і всі це плутають з одним громадянством і далі й далі. Але мені здається, що в країні проблема така сама. Ми не можемо нав'язати комусь в обов'язковому форматі публічного місця або іншого місця використовувати ту чи іншу мову. Якщо я хочу використовувати наприклад англійську мову чи німецьку? Мен так зручно. Навіть це не питання, це не питання де б когось можна щось зобов'язати. Більш того, мені здається, що це дійсно може бути з одного боку, я ще раз я не говорю про якийсь конкретно законопроект або конкретного режиму.

Що якщо ми будемо впливати на людей таким чином, перше, ми можемо порушити міжнародне право. Друге питання. Ми можемо нарватись на ті проблеми, що пропаганда в Російській Федерації це буде використовувати проти нас, але головне, що буде використовуватися проти нас думка суспільства, яка може роз'єднати нашу державу (*нерозбірливо*). Тому, я думаю, що основний акцент, який дуже потрібний, бо мова – це самоідентифікація, повинен бути на освіті, для того, щоб надавати можливість людям надати освіту, надати можливість використовувати цю мову, вивчати мову. Зробити основне, щоб люди пишалися українською мовою з українським громадянством. (*Нерозбірливо*) систему, як це ведуть інші держави, коли люди патріотично ставляться до самоідентифікації, як громадянства, так і до мови. Тому мені здається, що будь який примусовий шлях, який розбудовується самокритично є єдиним і важливим. І безумовно я хотів би наголосити і назавжди вони знаходяться в ситуації на якій вони проживають дуже компактно, у них є своя є національні меншинства які є тому в даному випадку я ще раз говорю, що це має бути обговорено з міжнародними експертами тільки після цього можна буде будувати систему, яка будується на підтримці наших громадян.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую. Колега Чубаров, прошу.

ЧУБАРОВ Р.А. Я трішки тільки, ні, в кінці у мене не буде висновків. Так, що можете відпочивати. Дивіться, ви пам'ятаєте, як ми працювали над законом про освіту, і ми також тут розглядали і я пам'ятаю тут і влітку і все це і міністр освіти ми тут декілька разів розглядали і я тоді за своїм бажання і за необхідності робочу групу яка була в Міносвіти ми працювали там мені здається просто чудово і знайшли більш-менш параметри на розвиток України і ми з ними визнали ми отримали підтримку самого міністерства, ми отримали підтримку і комітету ми на комітет посилались як член комітету цієї робочої групи, на комітеті профільному мається на увазі. Але потім під час розгляду сесії були пропозиції зокрема колеги нашої пані Оксани Білозір і ми були вимушені створити робочу групу яка одночасно з розглядом інших статей десь 3-4 години чи 2 години ми працювали там поруч із сесійним залом над статтею сьомою здається. І ми знайшли той варіант який зал підтримав, але з нього пішли деякі ускладнення ну ви знаєте ці моменти. Ускладнення ну це зокрема між Україною і Угорщиною. Тепер щодо цих законів я хотів би сказати що деякі з них я пройшовся, деякі просто подивився по діагоналі. Хочу сказати, що там немає жодного такого щоб я не знайшов на них якісь питання і пошукати відповіді. Завтра буде такий обґрунтований серйозний можливо обговорення це буде, а можливо буде голосування, я розумію і от тоді вже з моєї точки зору має бути така робота, як сказав колега Логвинський, щоб знайти такі формулювання треба... *(Не розбірливо)*.

БРЕНЗОВИЧ В.І. По-перше, подавати такий недосконалий законопроект мабуть Міністерство культури України, Уряд України, а не групи окремих депутатів, тим більше яка була дискусія на комітеті з культури якщо майже кожний член комітету подає свій законопроект вони там на комітеті не могли знайти спільної думки і винесли законопроект і Міністерство культури який мав би займатися законопроектами після того каже що це хороший, а інші поганий. Я хочу сказати про те що законопроект

є жорсткий законопроект є саме законопроект Княжицького, який буде мати самий великий негативний резонанс в суспільстві який найбільшим чином суперечить всім нашим міжнародним зобов'язанням і це дуже шкода. А щодо обговорення законопроектів фахівцями, представниками національних меншин цього не було.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, колеги.